

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 09.10.2025.

Nr. 28/6-3

Par Latvijas Radio raidījumu cikla “Atvērtie faili” 2025. gada 20. marta epizodi #199

2025. gada 11. septembrī Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons (turpmāk tekstā arī – ombuds) saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu *Par lūgumu izvērtēt LSM Latvijas Radio 1 programmas “Atvērtie faili” 2025. gada 20. marta raidījuma #199 atbilstību sabiedrisko mediju darbības principiem* (turpmāk – Iesniegums). Iesniedzējs tajā lūdz ombudu izvērtēt VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” (turpmāk – LSM) programmas “Latvijas Radio 1” (turpmāk – LR1) raidījumu cikla “Atvērtie faili” 199. epizodes “Nīderlandes toksiskie tērauda izdedži: kādēļ tos daudzumā ieved un izmanto Latvijā?” (turpmāk – Raidījums) atbilstību VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Rīcības un ētikas kodeksam un VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” Redakcionālajām vadlīnijām, uzskatot, ka LSM žurnāliste Linda Zalāne (turpmāk – Žurnāliste) Raidījumā ir sniegusi *vienpusēju, tendenciozu un faktiski nepatiesu informāciju* par SIA “NextStep Gravel” (turpmāk – Sabiedrība) komercdarbību, ar to pārkāpjot LSM Rīcības un ētikas kodeksa 2.1., 2.2. un 2.3., kā arī LSM Redakcionālo vadlīniju 1.2., 1.3., 1.4. un 2.2. punktus noteiktos principus un prasības.

Izvērtējot Iesniedzēja sniegto informāciju, ombuds pieņēma lēmumu veidot atzinumu par Raidījuma saturu un tā sagatavošanas apstākļu atbilstību LSM Redakcionālajās vadlīnijās un Rīcības un ētikas kodeksā noteiktajām prasībām.

Lai sagatavotu atzinumu, ombuds no 2025. gada 11. septembra līdz 9. oktobrim:

- iepazīnās ar Iesnieguma saturu un tam pievienotajiem materiāliem, kurus savulaik Sabiedrība ir nodevusi Žurnālistes rīcībā, un uz kuriem ombuds savā atzinumā atsauksies kā uz Iesnieguma Pielikumiem:

1. *Nīderlandes Infrastruktūras un vides ministrijas atzinums par tēraudkausēšanas izdedžiem* (turpmāk – Pielikums 1);
2. *Sabiedrības papildu nosūtītā informācija žurnālistei L. Zalānei 2025. gada 10. marta e-pasta vēstulē:*
 - a. *Tēraudkausēšanas izdedžu prezentācija no 10.02.2025* (turpmāk – Pielikums 2);
 - b. *SIA “Vides audits” veikto testu rezultāti attiecībā uz smago metālu klātbūtni* (turpmāk – Pielikums 3);
 - c. *SIA “Vides audits” veikto testu rezultāti attiecībā uz Cr 6* (turpmāk – Pielikums 4);
 - d. *Patērētāju tiesību aizsardzības centra 12.07.2024. vēstule Nr. 8.-6/6069* (turpmāk – Pielikums 5);
 - e. *Valsts vides dienesta 16.10.2024. vēstule Nr. 2.4/CS/1721/2024* (turpmāk – Pielikums 6);
 - f. *SIA “Vides audits” veikto testu salīdzinājums ar Vācijas vides un veselības standartu* (turpmāk – Pielikums 7).

- iepazīnās ar Raidījumu;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://replay.lsm.lv/lv/klausies/ieraksts/lr/204563/199-niderlandes-toksiskie-terauda-izdedzi-kadel-tos-daudzuma-ieved-un-izmanto-latvija>.

- iepazīnās ar LSM vienotajā ziņu portālā “LSM.lv” 2025. gada 20. martā publicēto Žurnālistes rakstu “Latvijā ceļu būvei ieved toksiskus izdedžus no Nīderlandes; tie jau izmantoti militārā objektā” (turpmāk Raksts);

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/20.03.2025-latvija-celu-buvei-ieved-toksiskus-izdedzus-no-niderlandes-tie-jau-izmantoti-militara-objekta-precizets.a592139/>.

- iepazīnās ar LSM atbildes vēstuli Nr.1/2025- *S Atbilde uz sūdzību* Iesniedzējam (turpmāk – LSM Atbilde), kuru pēc ombuda pieprasījuma LSM nosūtīja ombudam izvērtējuma veikšanai;
- iepazīnās ar SIA “Izdevniecība “Dienas bizness”” žurnālista Jāņa Goldberga portālā “DB.lv” 2025. gada 3. septembrī publicēto rakstu “Mākslīgais granīts – risinājums augstākai ceļu nestspējai par zemāku cenu”;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://www.db.lv/zinas/maksligais-granits-risinajums-augstakai-celu-nestspejai-par-zemaku-cenu-522960>.

- iepazīnās ar portālā “DB.lv” 2025. gada 12. septembrī publicēto rakstu “NextStep Gravel vēršas sabiedrisko mediju ombudā par Atvērtie faili raidījumu”;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://www.db.lv/zinas/nextstep-gravel-versas-sabiedrisko-mediju-ombuda-par-atvertie-faili-raidijumu-523089>.

- iepazīnās ar LR1 raidījumu cikla “Atvērtie faili” 2025. gada 18. septembra 214. epizodi “Nīderlandes tērauda izdedži: Latvija dažos gados importējusi gandrīz pusmiljonu tonnu”;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://replay.lsm.lv/lv/klausies/ieraksts/lr/211880/214-niderlandes-terauda-izdedzi-latvija-dazos-gados-importejusi-gandriz-pusmiljonu-tonnu/>.

- iepazīnās ar LSM vienotajā ziņu portālā “LSM.lv” 2025. gada 19. septembrī publicēto Žurnālistes rakstu “Nīderlandes tērauda izdedži: Latvija dažos gados importējusi gandrīz pusmiljonu tonnu”;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/19.09.2025-niderlandes-terauda-izdedzi-latvija-dazos-gados-importejusi-gandriz-pusmiljonu-tonnu.a614704/>.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

konstatē:

[1] Par Iesniegumā konstatēto.

Iesniedzējs Iesniegumā informē, ka Sabiedrība 2024. gada nogalē ir uzsākusi jaunu komercdarbības veidu – *tēraudkausēšanas izdedžu ieviešanu, apstrādi un tirdzniecību* Latvijā. Ņemot vērā, ka šie izdedži ir *paredzēti izmantošanai betona izstrādājumu ražošanā un ceļu būvē*, Iesniedzējs tēraudkausēšanas izdedžu apzīmēšanai lieto terminu **Būvizstrādājums** [visi izcēlumi citētajā Iesnieguma tekstā šeit un turpmāk mani – E.A.].

Iesniegumā lasāms, ka 2025. gada 3. martā ar Sabiedrību ir sazinājusies Žurnāliste, *informējot, ka gatavo raidījumu “Atvērtie faili” par konkrēto Būvizstrādājumu*. Sabiedrība ir piekritusi intervijai, kas notikusi 2025. gada 5. martā, un kuras laikā Sabiedrība ir iepazīstinājusi Žurnālisti ar *Būvizstrādājuma* rašanās un sertifikācijas procesu, starpību starp *blakusproduktu un atkritumiem*, t.sk. ar dokumentiem, kurus ombuds ir saņēmis kā Iesnieguma pielikumus.

Iesniegumā norādīts, ka *Intervijas laikā Sabiedrība detalizēti izklāstīja sadarbību ar atbildīgajām valsts iestādēm Būvizstrādājuma atzīšanas procesā un skaidroja veikto fizikālo un ķīmisko īpašību testu un analīžu rezultātus, kā arī citas normatīvajos aktos noteiktās prasības. Tāpat tika uzsvērts, ka Būvizstrādājums, kas jau plaši tiek izmantots Rietumeiropas valstīs, Latvijā spēj*

būtiski samazināt būvniecības (piemēram, ceļu būves) un **ražošanas** (piemēram, betona izstrādājumu) **izmaksas**. Šāds risinājums ļautu optimizēt arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļu izlietojumu, sniedzot tiešu ieguvumu sabiedrībai kopumā. Ņemot vērā Sabiedrības ciešo sadarbību ar atbildīgajām iestādēm, normatīvajos aktos noteikto prasību izpildi un iniciatīvu veikt papildu analīzes materiāla kvalitātes un nekaitīguma apliecināšanai, **neprecīza un maldinoša informācija par Būvizstrādājumu rada nepamatotu kaitējumu likumīgi veiktai, sabiedrībai nozīmīgai uzņēmējdarbībai.**

Iesniedzējs izsaka pieņemumu, ka Būvizstrādājuma **būtiski zemāka cena** salīdzinājumā ar pašlaik Latvijā izmantotiem līdzīgiem materiāliem, piemēram, granītu vai dolomītu, kā arī tā **augstākas tehniskās īpašības**, ir bijusi **par pamatu jautājuma nonākšanai mediju dienaskārtībā.**

Iesniegumā teikts, ka iepriekšminētās intervijas rezultātā Žurnālistes veidotā un 2025. gada 20. martā publiskotā Raidījuma **nosaukums un saturs atspoguļo tendenciozu un vienpusēju pieeju, kas būtiski sagroza Sabiedrības sniegto informāciju, radot nepamatoti negatīvu priekšstatu par Būvizstrādājumu, Sabiedrību un tās vadību.**

Iesniedzējs Iesniegumā norāda uz konkrētām epizodēm Raidījumā, kurās Iesniedzēja ieskatā ir notikusi rupja atkāpe no LSM profesionālajiem un ētiskajiem standartiem [visi izcēlumi citētajā tekstā mani – E.A.]:

1) Raidījuma pieteikumā, publikāciju virsrakstos un saturā **Būvizstrādājums vairākkārt apzīmēts kā “toksisks”, tostarp raidījuma vizuālajā noformējumā izmantots galvaskausa un krustotu kaulu simbols** pie zīmes par iebraukšanu KS terminālī, kas vispārēji atpazīstams kā toksisku materiālu brīdinājuma apzīmējums. Šādam apzīmējumam netiek sniegti pamatojumi vai dokumentālie pierādījumi. [...] **Lielākajai daļai būvniecības materiālu, tostarp plaši izmantotiem materiāliem, neatbilstošas lietošanas apstākļos var piemērot apzīmējumu “toksisks”;** līdz ar to, adresēt šādu terminu Sabiedrības **produktam** bez tiešiem pierādījumiem un izmantot viennozīmīgi negatīvu vizualizāciju, nozīmē nostādīt šo materiālu nevienlīdzīgā situācijā, radot nepamatotas aizdomas par tā ietekmi, kas faktiski ir atzīta par nekaitīgu. Šāda **nepamatota apzīmējuma lietošana no paša sākuma maldina satura patērētāju un veido negatīvu priekšstatu par Būvizstrādājumu un Sabiedrību;**

2) Raidījuma saturā Būvizstrādājuma pamatā esošais materiāls (sārņi) tiek nepamatoti pielīdzināts **atkritumiem**, lai gan tas ir atzīts par ražošanas **blakusproduktu**. Šāda pielīdzināšana ir **faktiski un juridiski nepareiza**, jo termini attiecas uz būtiski atšķirīgiem materiāliem, uz kuriem attiecināms atšķirīgs tiesiskais regulējums. Rezultātā tiek radīts **maldinošs priekšstats par**

Būvizstrādājuma izcelsmi un tā atbilstību normatīvajām prasībām;

3) Raidījuma saturā atkārtoti tiek uzsvērti apgalvojumi par **iespējamu ietekmi** uz cilvēku un dzīvnieku veselību Nīderlandē, tostarp pieminēts gadījums, kurā zirgi saslimuši un miruši, bet cilvēkiem attīstījusies hroniska astma. Šī informācija raidījumā tiek pasniegta kā **fakts**, lai gan tā balstīta **subjektīvā viedoklī**, bez pierādījumiem vai atsaucēm uz kompetentu iestāžu slēdzieniem, vienlaikus kalpojot kā **emocionāli uzlādēts vēstījums**, kas veicina nepamatotu satraukumu un negatīvu attieksmi pret Būvizstrādājumu;

4) Raidījuma teksta publikācijā termins **Būvizstrādājums** konsekventi **tiek lietots pēdīnās**, tādējādi nepamatoti apšaubot tā īpašības, pielietojumu un tiesisko statusu. [...] ieskatā šāda stilistiska izvēle atspoguļo žurnālistes **subjektīvu attieksmi** un veicina negatīva priekšstata veidošanos par Sabiedrības likumīgi īstenoto komercdarbību;

5) Raidījumā tiek **maldinoši interpretēta** Būvizstrādājuma ķīmiskā sastāva ietekme uz vidi, nekorekti atsaucoties uz augsnes un grunts piesārņojuma normām, kas noteiktas Ministru kabineta noteikumos Nr. 804.8. Šāda pieeja ignorē faktu, ka uz būvizstrādājumiem attiecas atsevišķs tiesiskais regulējums - Latvijas Republikas būvizstrādājumu aprites regulējums un Prasības būvizstrādājumiem un būves konstrukcijām, kas reglamentē to izmantošanu būvniecībā, nosaka ekspluatācijas īpašību deklarāciju un drošas lietošanas nosacījumus, lai tie būtu droši videi un cilvēka veselībai. Piemēram, asfalta ķīmiskais sastāvs satur bīstamākas vielas cilvēka veselībai un videi nekā Būvizstrādājums, bet tas tiek plaši lietots būvniecībā stingri reglamentētā kārtībā;

6) Raidījumā **tiek noklusēts fakts**, ka tēraudkausēšanas izdedži Rietumeiropas valstīs jau šobrīd tiek plaši izmantoti betona ražošanā, ceļu būvē un citās nozarēs. Tāpat raidījumā **netiek atspoguļots** Sabiedrības sniegtais skaidrojums, ka, pareizi izmantojot Būvizstrādājumu, **iespējams nodrošināt videi un cilvēkam drošu risinājumu** ar būtisku izmaksu ietaupījumu valsts un pašvaldību budžetam, kas ir īpaši nozīmīgi pašreizējos apstākļos;

7) Raidījumā tiek minēts, ka 10 lielākie būvniecības uzņēmumi pauduši atturīgu vai negatīvu attieksmi pret Būvizstrādājumu, taču nav norādīts, **kuras konkrēti kompānijas tika aptaujātas, un aptauja veikta anonīmi**. Sabiedrība, ņemot vērā savu vadītāju ilggadējo pieredzi būvniecības nozarē, pēc savas iniciatīvas sazinājās ar 5 lielākajiem ceļu būvniecības uzņēmumiem, kuri pauda ieinteresētību Būvizstrādājuma iegādē. Šāda būtiska neatbilstība starp raidījumā pausto un Sabiedrības rīcībā esošo faktisko informāciju grauj uzticamību raidījuma saturam un žurnālistes darbības atbilstībai Vadlīnijām un Kodeksam;

8) Raidījumā savu viedokli pauž divi **anonīmi avoti**, tostarp kāds uzņēmējs, kurš Būvizstrādājuma

izmantošanu raksturo kā peļņu nesošu **pelēko biznesu**. Šis apgalvojums ir spekulatīvs, izteikts bez pierādījumiem vai faktiem, un līdz ar to nav pārbaudāms. Tādejādi tas neatbilst noteiktajām prasībām, ka žurnālists izvairās izmantot anonīmus informācijas avotus un īpaši kritiski izvērtē informāciju, kas var celt neslavu;

9) Linda Zalāne kā ekspertu attiecībā uz Būvizstrādājumu raidījumam pieaicināja kompānijas SCHWENK Latvija SIA valdes locekli. [...] norāda, ka SCHWENK Latvija SIA, pirmkārt, ir viena no lielākajiem **atkritumu importētājiem un pārstrādātājiem Latvijā**, otrkārt, tās viens no pamatdarbības veidiem ir smilts, grants, šķembu maisījumu, šķembu un oļu piegāde izmantošanai ceļa būvē, kā arī zemes karjeru izstrāde. Proti, SCHWENK Latvija SIA ir **tiešais Sabiedrības konkurents konkrētā tirgus segmentā**.

No Iesniedzēja uzskaitītajiem LSM pašregulējošajos dokumentos noteikto prasību iespējamiem pārkāpumiem, ombuds šī atzinuma veidošanā uzskata par nozīmīgu koncentrēties uz šādu prasību ievērošanas vai neievērošanas fakta pārbaudi:

- 1) LSM Redakcionālo vadlīniju 1.4 punktā noteikto LSM darbības profesionālo principu **Precizitāte**: *LSM sniedz pārbaudītu un iespējami precīzu informāciju, tie nedrīkst apzināti maldināt auditoriju, sagrozīt vai izdomāt faktus.*
- 2) LSM Redakcionālo vadlīniju 1.4 punktā noteikto LSM darbības profesionālo principu **Objektivitāte**: *LSM satura izklāstā balstās uz faktiem, izmanto informāciju, kas palīdz saprast kontekstu, un gādā, lai izskan tematam, žanram vai raidījuma formātam būtiskie argumenti un viedokļi. Nav pieļaujama tendenciozitāte satura izklāstā, ziņu vai materiāla izkārtojumā, balss intonācijā vai vārdu izvēlē. Skaņu un attēlu nedrīkst izmantot veidā, kas izkropļo notikumu vai patieso situāciju. [...] Veidojot saturu, LSM nepārstāv nekādas citas intereses kā vienīgi sabiedrības intereses zināt patiesību par notikumiem, kas tiem varētu būt svarīgi un interesanti.*
- 3) LSM Redakcionālo vadlīniju 2.2 punktā “Darbs ar informācijas avotiem” noteikto: *Žurnālistam ir tiesības neatklāt informācijas avotu, ja tam ir pamatots iemesls vai avots to ir pieprasījis. Informācijas avota atklāšanu var pieprasīt tikai tiesa.*
Žurnālists izvairās izmantot anonīmus informācijas avotus.
Žurnālists kritiski izvērtē informācijas avotu uzticamību, to motivāciju gūt labumu sev vai nodarīt kaitējumu citiem, it īpaši, ja informācijas avots ir anonīms.

Ja tiek konstatēta šo principu un prasību neievērošana, tad vienlaicīgi konstatējams, ka tiek neievērota arī LSM Redakcionālo vadlīniju 1.2. punktā “Sabiedrības intereses” noteiktā LSM

misija strādāt sabiedrības interesēs, pēc augstākajiem profesionālajiem standartiem veidojot programmas un cita veida saturu; netiek pilnā mērā ievērotas 1.3. punktā definētās redakcionālās vērtības, kā arī tiek pārkāpti LSM Rīcības un ētikas kodeksa 2.1., 2.2., 2.3. punktos noteiktie LSM darbības pamatprincipi.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
secina:

[2] Par vārdu nozīmi un to lietošanas jēgu.

Iepazīstoties ar Iesniegumā paustajiem iebildumiem pret Raidījuma nosaukumu, Raksta virsrakstu un abu satura vienību sniegto informāciju, ir jāsecina, ka galvenokārt tie izsaka komunikatīvus pārpratumus saistībā ar Raidījumā un Rakstā lietotās valodas semantiku un atšķirīgu tekstā lietoto apzīmējumu interpretācija, kā rezultātā ir pārprasti abu satura vienību veidošanas iemesli un mērķi.

Lai komunikācijas procesā iesaistītās puses varētu saprasties, viens no pamatnosacījumiem ir “runāšana vienā valodā”, šajā gadījumā – kā vienādu vārdu lietošana vienādās nozīmēs. Nesaprašanās un semantiski pārpratumi rodas gan tad, kad viens un tas pats vārds tiek lietots atšķirīgās nozīmēs (polisēmija), gan tad, kad viena un tā paša runas priekšmeta apzīmēšanai tiek lietoti atšķirīgi vārdi (sinonīmija). Sinonīmus parasti mēdz lietot, lai padarītu savu runu bagātāku un izteiksmīgāku, piemēram, lai izvairītos no vārdu atkārtošanās, taču sinonīmu kā atšķirīgu apzīmējumu lietošana var būt saistīta arī ar nodomu izcelt kādu konkrētu runas priekšmeta aspektu, iezīmi, raksturojumu, vērtējumu.

Runas priekšmeta (lieta, persona, notikums, par kuru tiek runāts) *apzīmējums* kā tā nosaukšana vārdā (vārda piešķiršana), no vienas puses, ir *norāde* (indeksāla zīme) uz konkrēto lietu, personu vai notikumu, kas ļauj to viennozīmīgi *identificēt*. No otras puses, katrs apzīmējums, vienlaicīgi sniedz arī noteiktu *interpretāciju* runas priekšmetam, kas ļauj to konkrētā veidā raksturot un *klasificēt*. Tādējādi katrs apzīmējums funkcionē runā ne tikai kā norādāmā zīme, bet arī kā *simboliska* (skaidrojoša, interpretējoša, vērtējoša) zīme.

Simbolu nozīmes ir konvencionāli noteiktas interpretācijas rezultāts un tās atklājas aktuālajā katras zīmes lietojumā, kas balstās vispārpieņemtajā lietošanas tradīcijā – kā parasti tas vai cits vārds tiek lietots (nerakstīta konvencija). Simboliskā zīme savu denotātu (konkrēto runas priekšmetu) neattēlo tieši un nepastarpināti, bet gan *simboliski* (interpretējami), reprezentējot denotātu (attēloto lietu) simboliskā formā (simbolizējot to). Simboliska apzīmējuma gadījumā tā vai cita apzīmējuma izvēli nosaka šāda apzīmējuma izteikšanas *jēga*, kas atklājas apzīmējuma lietošanas konkrētajā

kontekstā – *ko ar to šādā veidā ir gribēts pateikt*. Ārpus konteksta šim apzīmējumam var būt arī cita, atšķirīga lietošanas jēga. Tādējādi ir jāsecina, ka mainot runas priekšmeta apzīmēšanai lietotos vārdus, nemainās to norādošā nozīme – *par ko tiek runāts* (viens un tas pats priekšmets tiek vienīgi attēlots ar atšķirīgiem vārdiem), bet mainās runas simboliskā jēga – *kā, kāpēc un kādēļ par to tiek runāts*. Katrs izvēlētais vārds runas priekšmeta apzīmējumam norāda uz specifisku jēgu – ko runātājs par runas priekšmetu ir gribējis pateikt, kas secīgi norāda arī uz to, kādi ir viņa runas iemesli un mērķi. Tas ļauj teksta uztvērējam, balstoties tekstā lietotajos vārdos, veidot savus pieņēmumus par teksta autora nodomiem – ko tas ir vēlējies paveikt un panākt, izvēloties tieši šādus vārdus. Dažreiz šie pieņēmumi saskan ar teksta autora nodomiem, bet dažreiz – ne, kā tas ir vērojams teksta intensionālās jēgas (nodomu, mērķu) pārprašanas vai nesaprašanas situācijās.

Apzīmējumu veidošanai var izmantot gan ikdienas valodas *vārdus*, kuru nozīmes nav stingri noteiktas, un tamdēļ šie vārdi mēdz būt *daudznozīmīgi*, un secīgi, ar to palīdzību izveidotie apzīmējumi – *aptuveni*, bet apzīmējumiem var lietot arī *terminus* – vārdus ar stingri noteiktu nozīmi – kā tas ir pieņemts zinātniskos un juridiskos tekstos, kuros no ikdienas valodas daudznozīmīgo vārdu lietojuma ir ieteicams izvairīties, vai šādu daudznozīmīgu vārdu lietošanas gadījumā ir nepieciešams katru reizi paskaidrot tā konkrēto nozīmi. Precīzu terminu lietojums sniedz runai *viennozīmīguma* un *precizitātes* iespējas. Vienlaicīgi skrupuloza precīzas izteikšanās prasības ievērošana nesagatavotam lasītājam padara ar terminoloģiju piesātinātus tekstus grūti uztveramus un saprotamus, kā tas nereti ir zinātnisko un juridisko tekstu gadījumā.

Jāņem vērā, ka atsevišķam vārdam (un arī terminam) nepiemīt loģiskā īpašība *būt empīriski patiesam*. Patiesuma vērtība piemīt vienīgi aprakstošiem izteikumiem ar predicējošu struktūru, saskaņā ar kuru sprieduma subjekts tiek iekļauts vai neiekļauts kādā lietu klasē (sprieduma predikāta apjomā). Šāds deskriptīvs un predicējošs izteikums tiek uzskatīts par *patiesu* korespondences kārtībā tad, ja tajā izteiktā sakarība (sprieduma *subjekts* pieder pie sprieduma *predikāta* izteiktās lietu klases) atbilst sakarībai realitātē. Šādus patiesus izteikumus par realitātē notiekošo sauc par objektīvu *faktu* izteikumiem kā reāli pastāvošas sakarības *protokolu* valodā, un šādu izteikumu empīriskais patiesums tiek noskaidrots, pārbaudot teiktā atbilstību realitātei – verificējot tos. Empīriski nepatiess, savukārt, ir tāds realitāti aprakstošs, predicējošs izteikums, kurš neatbilst tam objektīvās realitātes notikumam, uz kura aprakstu tas pretendē – kura predikatīvās struktūras atbilstība realitātes struktūrai verifikācijā neapstiprinās.

Līdz ar to, lai izvērtētu kāda vārda lietošanas pamatotību, ir jāvērtē vai nu identificējoša (norādoša) teikuma (pēc loģiskās formas *tas ir Subjekts*) *patiesums* kā atbilstība realitātei (vai lieta, uz kuru

tiek norādīts, tiešām ir identificējama ar šo vārdu), vai arī jāvērtē klasificējoša (interpretējoša) teikuma (pēc loģiskās formas *Subjekts ir Predikāts*) pareizums (vai sniegtais lietas raksturojums atbilst vispārpieņemtiem vērtēšanas kritērijiem). Tas, ka runas priekšmetu apzīmējošā vārda izvēle mēdz šķist *nepareiza*, galvenokārt ir tāpēc, ka izvēlētais vārds šķietami sniedz runas priekšmetam vienusēju, kļūdainu vai pat maldinošu raksturojumu, proti, *nepareizi* klasificē runas priekšmetu, nevis tāpēc, ka identifikācijai izvēlētais vārds būtu “nepatiess” (nenorāda uz runas priekšmeta denotātu). Savukārt klasifikācijas pareizumu nosaka tas, vai tā pamatā esošais runas priekšmeta denotāta izvērtējums ir pamatots, proti, vai tas atbilst vispārēji pieņemtiem vērtējuma kritērijiem kā vispārēji akceptētai vērtēšanas konvencijai – kā ir pieņemts to vērtēt.

Šādi *pareizas* klasifikācijas kritēriji ir viegli konstatējami zinātniskā un juridiskā valodas lietojuma tradīcijā, kurā terminu nozīmes un to pamatā esošās klasifikācijas ir definētas. Savukārt žurnālistisks teksts neparedz to terminoloģisko precizitāti, kāda tā ir zinātniskos un juridiskos tekstos, tajā ir pieļaujama ikdienas valodas vārdu lietošana, tai skaitā arī šķietami zinātnisku un juridisku terminu lietojums to ikdienišķajās nozīmēs, jo žurnālistiskam tekstam ir jābūt viegli uztveramam tā auditorijai, kuras pienākums nav pārzināt zinātnisko un juridisko terminu definīcijas. Uztveres *vieglums* īpaši svarīgs ir audiālajos tekstos (radio raidījumos), kur skaņa ir vienīgais veids, kā medijs nodod savu informāciju koncentrētā veidā un ierobežotā laikā. Tomēr arī žurnālistiskais valodas lietojums nedrīkst būt patvaļīgs, tajā ir jāievēro tās prasības, kas noteiktas LSM Redakcionālajās vadlīnijās, piemēram, kā vēstījuma *precizitāte* un *objektivitāte*. Pretējā gadījumā var rasties iespaids par auditorijas maldināšanu. Protams, ne katra maldināšana ir apzināta ļaunprātība, kas klasificējama kā profesionālās ētikas pārkāpums, maldināt var arī neapzināti, kad, piemēram, kļūdainas klasifikācijas izteikšanas iemesls ir runātāja nezināšana, kļūdīšanās, balstīšanās aplamos pieņēmumos, stereotipos.

Tādējādi jāsecina, ka nesaprotot vai pārprotot teksta autora lietoto vārdu izvēli, nesaprasta vai pārprasta tiek arī teksta jēga, t.sk. arī autora motivācija, kuru raksturo gan teksta veidošanas iemesls, gan teksta veidošanas mērķis. Viens pārpratums ved pie nākamā un komunikācija kopumā jau ir vērtējama kā neveiksmīga.

[3] Par Raidījumā un Rakstā lietotajiem apzīmējumiem.

Raidījuma un Raksta vispārējais priekšmets ir *izdedži*. Skaidrojošajā un sinonīmu vārdnīcā “Tēzauris” šim vārdam ir sniegta šāda nozīme: *blakusprodukts metalurģijā, ķīmiskajā rūpniecībā*

– sakusuši dažādu vielu (piemaisījumu, pelnu u. tml.) masa; sārņi¹.

Raidījumā vārds *izdedži* tiek lietots 83 reizes, Rakstā – 92 reizes, no kurām 26 reizes apzīmējums ir papildināts ar precizējumu *tērauda*, bet vienu reizi – ar precizējumu – *tēraudkausēšanas*. Tas ļauj pieņemt, ka tieši vārds *izdedži* varētu būt tas teksta vispārējā priekšmeta apzīmējums, kas ļauj to precīzi identificēt un klasificēt iespējami neitrālā (nevērtējošā) veidā. Jāsecina, ka Iesniedzējam nav pretenziju pret šāda vārda lietojumu abās satura vienībās.

Savukārt vārda *sārņi* nozīmei jau pieminētajā vārdnīcā ir sniegti vairāki skaidrojumi, no kuriem atzinumam relevanti ir šādi divi²:

- 1) *blakusprodukts metalurģijā, ķīmiskajā rūpniecībā – sakusuši dažādu vielu (piemaisījumu, pelnu u. tml.) masa;*
- 2) *piemaisījumi (atmosfērā, ūdenstilpēs, augsnē u. tml.), kas nevēlami ietekmē apkārtējo vidi.*

Otrais vārda *sārņi* skaidrojums saskan ar ikdienā ierasto vārda *piesārņojums* lietojumu, saprotot ar to vielu kopumu, kas ir *piesārņojis* dabu, kā tas tiek atspoguļots vārdkopterminā *vides piesārņojums – kādas vielas vai faktori, kas, atradami dabas vidē, nelabvēlīgi ietekmē gan pašu vidi, gan cilvēku, kaitējot viņa veselībai*³. Līdz ar to jāsecina, ka pirmais vārda skaidrojums ir aprakstoši neitrāls, bet otrais – liecina par negatīvu konotāciju.

Raidījumā vārds *sārņi* vārdu savienojumā *tēraudliešanas sārņi* tiek lietots vienu reizi – anonimizēta respondenta *Jāņa* teiktajā par sava uzņēmuma pieredzi ar izdedžiem.

Skaidrojošajā un sinonīmu vārdnīcā “Tēzauris” sniegtajā vārda *izdedži* skaidrojumā tiek lietots vārds *blakusprodukts*, un vārdnīcā atrodamajā šī vārda aprakstā var lasīt, ka vārds *blakusprodukts* tiek lietots, lai apzīmētu produktu, kas nav ražošanas mērķis, bet nenovēršami rodas tehnoloģiskajā procesā⁴. Tādējādi var secināt, ka vārds *blakusprodukts* sniedz papildu raksturojumu teksta priekšmetam – *izdedžiem* – norādot uz to izcelsmes veidu. Raidījumā un Rakstā vārds *blakusprodukts* tiek lietots sešas reizes. Jāsecina, ka arī pret šī vārda pieminēšanu abās satura vienībās Iesniedzējam nav izteiktu pretenziju. Pretēji ir ar vārda *atkritums* lietojumu. Terminam *atkritums* Atkritumu apsaimniekošanas likumā tiek sniegts skaidrojums – *jebkurš priekšmets vai viela, no kuras tās valdītājs atbrīvojas, ir nolēmis vai spiests atbrīvoties*⁵. Raidījumā un Rakstā šāds teksta priekšmeta apzīmējums tiek lietots šādos kontekstos:

¹ Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://tezaurs.lv/izded%C5%BEi:1>.

² Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://tezaurs.lv/s%C4%81r%C5%86i:1>.

³ Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://tezaurs.lv/vides%20pies%C4%81r%C5%86ojums>.

⁴ Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://tezaurs.lv/blakusprodukts:1>.

⁵ Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://likumi.lv/ta/id/221378-atkritumu-apsaimniekosanas-likums>.

- 1) Kad ražo tēraudu, rodas **atkritumi** – pelēks, akmeņainais materiāls, ko sauc par **izdedžiem**. Uzņēmums "Tata Steel" vēlas no šiem **atkritumiem** atbrīvoties.
- 2) Nīderlandes lielākajā tēraudkausēšanas rūpnīcā „Tata Steel Nederland” ražošanas procesā rodas **atkritumi jeb blakus produkti** – **tērauda izdedži**. Tajos ir arī smagie metāli.
- 3) Piemēram, pirms diviem gadiem Cilvēku vides un transporta inspekcija [Nīderlandes iestāde] vēlējās panākt, ka izdedžus marķē kā **atkritumus**, **nevis kā blakusproduktus**, kā tas ir patlaban.
- 4) Tā kā **tērauda izdedžus** Latvijā ievēd kā **blakusproduktus**, **nevis atkritumus**, tad arī Valsts vides dienests šī materiāla ievēšanu neuzskaita un nekontrolē.
- 5) Treijs [Valsts vides dienesta Atkritumu aprites departamenta direktors] stāstīja, ka **toreiz izdedži** bija noformēti kā **blakusprodukts**, **nevis atkritumi**. "Ja būtu kā **atkritumi**, tad mēs tam sekotu līdzī, viņš norādīja.
- 6) Treijs skaidroja, ka **blakusprodukti** būtu objektā jāiestrādā salīdzinoši ātri – gada laikā. "Tiklīdz, piemēram, produkts nav derīgs vai to neizmanto, tad attiecīgi tam var piemērot **atkritumu** statusu," viņš norādīja.
- 7) "Tad ir jautājums, kā tomēr tajā pusē [Nīderlandē] ir nonākts līdz klasifikācijai, ka tas nav **atkritums**? Kā šis statuss ir pieņemts? Uzņēmums pats uz savu galvu bez zināmām prasībām tā nevarētu darīt. Tā ir valsts atbildība iesaistīties šajā procesā," sacīja Vesere [Klimata un enerģētikas ministrijas Valsts sekretāres vietniece vides politikas jautājumos].

Citētajā tekstā vārds *atkritums* tiek lietots kontekstā ar vārdu *blakusprodukts*. Ja otrajā teksta piemērā starp abu vārdu apjomiem tiek izveidota identitātes attiecības – **atkritumi jeb blakus produkti** – kas norāda uz to, ka vārdi tiek lietoti kā sinonīmi, tad vairumā gadījumu tomēr starp abu vārdu apjomiem tiek izveidotas savstarpējas izslēgšanas attiecības – ja *blakusprodukts*, tad nav *atkritums*, un, ja *atkritums*, tad nav *blakusprodukts*. Tas norāda uz to, ka runa ir par atšķirīgām *izdedžu* klasifikācijas iespējām. No vienas puses, *izdedžu* izcelsme ir kā ražošanas procesa *blakusproduktam*, taču tiem ir potenciāls kļūt arī par *atkritumiem*, ja tie, piemēram, ilgstoši netiek izmantoti un zaudē savu kā *blakusprodukta* derīgumu, vai arī ražošanas procesā tie nemaz neiegūst savas kā *blakusprodukta* kvalitātes, proti, tiek saražoti *atkritumi*.

Tādējādi jāsecina, ka *blakusprodukts* var pārvērsties *atkritumos*, var tikt deklasificēts kā *atkritumi*, var tikt lietots kā *atkritumi*, proti, *blakusproduktam* ir liels *atkritumu* potenciāls. Savukārt *atkritumu* iespējas kļūt par *blakusproduktu* ir izteikti mazākas, un saistās ar nepieciešamību rast

atkritumiem kādu inovatīvu pielietojumu. Blakusproduktiem un atkritumiem ir atšķirīgas uzglabāšanas prasības un to izmantošanu uzraugošās iestādes, bet nereti vienu un to pašu materiālu ir iespējams klasificēt gan kā *blakusproduktu*, gan kā *atkritumu*, kā tas ir *izdedžu* gadījumā.

Viena no blakusproduktu lietošanas iespējām parādās saistībā ar blakusprodukta kā **būvizstrādājuma** klasificēšanu. Saskaņā ar Būvniecības likumā lasāmo šī termina skaidrojumu, *būvizstrādājums* ir ikviens iestrādāšanai būvē paredzēts izstrādājums⁶.

Iesniegumā *tēraudkausēšanas izdedži* konsekvēnti tiek saukti par *Būvizstrādājumu*, un tas ir pilnīgi saprotams, jo tāds ir Sabiedrības mērķis – ievest un tirgot *izdedžus* kā *būvizstrādājumu*. Balstoties uz pieejamo informāciju, ombuds neguva apstiprinājumu iespējamiem pieņēmumiem, ka Sabiedrība vēlētos zem *būvizstrādājuma* nosaukuma ievest un uzglabāt izdedžus kā *atkritumus*.

Raidījumā un Rakstā vārds *būvizstrādājums* tiek lietots tikai divas reizes, un abas reizes citējot intervētās personas:

- 1) citējot Sabiedrības pārstāvi Rakstā: [...] *skaidroja, ka Ministru kabineta noteikumi attiecas tikai uz augsni un grunti, nevis izdedžiem, kam ir piešķirts "būvizstrādājuma" statuss;*
citējot Sabiedrības pārstāvi Raidījumā: [...] *skaidro, ka Ministru kabineta noteikumi attiecas tikai uz augsni un grunti, nevis izdedžiem, kam ir piešķirts būvizstrādājuma statuss;*
- 2) atstāstot VSIA “Latvijas Valsts ceļi” pārstāves teikto, ka *izdedžus specifikācijā iekļāva 2024. gada decembrī. Tiem ir jābūt sertificētiem būvizstrādājumiem, un izdedžus drīkst izmantot tikai vienā ceļa seguma kārtā.*

Neatkarīgi no tā, vai *izdedži* tiek klasificēti kā *sārņi*, *atkritumi*, *blakusprodukts*, *otrrreizēji materiāli*, *būvizstrādājums*, *mākslīgais granīts* u.tml., galvenais jautājums, kurš ombuda vērtējumā ir gan Raidījuma un Raksta tapšanas iemesls, gan abu satura vienību žurnālistiskais uzdevums, ir par izdedžu ietekmi uz apkārtējo vidi un cilvēku veselību, kas raidījumā un Rakstā ieguva jautājuma par izdedžu ***toksiskumu*** formu.

Raidījuma nosaukums “Nīderlandes **toksiskie** tērauda izdedži: kādēļ tos daudzumā ieved un izmanto Latvijā?” un Raksta virsraksts “Latvijā ceļu būvei ieved **toksiskus** izdedžus no Nīderlandes; tie jau izmantoti militārā objektā” [visi izcēlumi mani – E.A.]” izceļ izdedžu negatīvo vērtējumu, ka tie ir kas tāds, kas var kaitīgi iedarboties uz vidi un dzīvīem organismiem un ir kaut kas indīgs, postošs. Līdz ar to ir jāsecina, ka tieši šī apzīmējuma lietojums ir “klupšanas akmens” Žurnālistes un Sabiedrības komunikācijā. Ombuds pieņem, ka, ja virsrakstos un tekstos netiktu

⁶ Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: <https://likumi.lv/ta/id/258572-buvniecibas-likums>.

lietots šis apzīmējums, Iesniedzēja pretenzijas pret Raidījuma un Raksta saturu būtu ievērojami mazākā apjomā.

[4] Par Iesniegumā nosauktajiem pārkāpumiem Raidījumā un Rakstā.

1) Par apzīmējuma *toksisks* lietojumu saistībā ar izdedžiem;

LSM Atbildē Iesniedzējam ir tikusi detalizēti skaidrota šī apzīmējuma izvēle ar daudzveidīgām norādēm uz tām šī vārda definīcijām un skaidrojumiem dažādos avotos, kas ļauj konkrētos izdedžus klasificēt kā toksisku vielu. Ombuda kompetence nav spriest par izdedžu ķīmisko sastāvu un sniegt atzinumu par izdedžu atbilstību vai neatbilstību tām prasībām, kas attiecas uz būvizstrādājumiem un/vai uz atkritumiem. Ombuda kompetence ir spriest par to, vai ir pamatoti konkrētajās satura vienībās lietot šādu apzīmējumu “toksisks”.

Raidījumā un Rakstā sniegtā informācija, t.sk. Sabiedrības pārstāvja teiktais, apstiprina to, ka nepareizi uzglabājot un nepareizi lietojot izdedžus, to sastāvā esošie smagie metāli var radīt risku videi un veselībai. Iesniegumā Iesniedzējs pamatoti norāda, ka *lielākajai daļai būvniecības materiālu, tostarp plaši izmantotiem materiāliem, neatbilstošas lietošanas apstākļos var piemērot apzīmējumu “toksisks”*. Šādi apsvērumi ir izteikti arī Lielrīgas reģionālās vides pārvaldes direktora Kalvja Avotiņa viedoklī, kas publicēts portālā “DB.lv” 2025. gada 3. septembra rakstā “Mākslīgais granīts – risinājums augstākai ceļu nestspējai par zemāku cenu”: *Raugoties no aprites ekonomikas perspektīvas, nenoliedzami tērauda kausēšanas sārņiem ir izmantošanas potenciāls tautsaimniecībā, galvenokārt to mehāniski fizikālo īpašību dēļ, taču jāņem vērā to citas īpašības, kā sārmainas vides reakcijas un atsevišķu smago metālu saturs. Tādēļ ir svarīga un būtiska negatīvo ietekmju mazināšana caur atbildīgu un atbilstošu izmantošanu. Tā vienkāršoti - benzīns arī nav paredzēts telpaugu apliešanai, bet gan izmantot kā degvielu dzinējā. Šāda tipa būvizstrādājumu izmantošanai ir jābūt skaidri definētai atbilstoši būvniecības standartiem un metodikām, kā, piemēram, Latvijas valsts ceļu specifikācijās tēraudkausēšanas sārņi ir iekļauti izmantošanai ceļu segas nesošajās konstrukcijās.*

Tādējādi ombuds secina, ka diskusijas centrā ir nevis jautājums par izdedžu toksiskumu, bet gan par to, kāpēc toksiska materiāla apzīmējumam ir izvēlēts vārds “toksisks”, jo, piemēram, ja tiktu rakstīts par degvielas ieviešanu Latvijā, tad, visticamāk, degviela netiktu raksturota kā “toksisks” materiāls, neatkarīgi no tā, ka tāds tas, nenoliedzami, ir. Līdz ar to Iesniedzējs saskata apzīmējuma “toksisks” lietojumā *satura patērētāju maldināšanu un negatīvu priekšstatu par Būvizstrādājumu un Sabiedrību veidošanu*, kā rezultātā Iesniedzējam ir radušās aizdomas par satura vienību mērķi un to autoru motīviem.

Apzīmējuma “toksisks” lietošanas jēgu un tā izcelšanas satura vienību virsrakstā un nosaukumā nolūkus, skaidro satura vienību tapšanas iemesli, kas tiek izstāstīti Raidījuma un Raksta ievados, proti, ka Nīderlandē izdedžu nepareizas uzglabāšanas un nepareizas izmantošanas rezultātā ir radušās aizdomas par vides kaitējumu un nelabvēlīgu ietekmi uz iedzīvotāju veselību. Uzzinot, ka šie Nīderlandes izdedži tiek eksportēti uz Latviju, pamatota ir Žurnālistes interese par to, kā izdedži tiek uzglabāti un izmantoti Latvijā, ņemot vērā šo iespējamo negatīvo ietekmi uz vidi un cilvēku veselību. Izpētes laikā noskaidrojot faktus, kas liecina gan par nepareizu izdedžu uzglabāšanu ostas terminālī, gan par nepareizu to izmantošanu segumu virskārtā militārās nozīmes būvē, pamatotas ir Žurnālistes bažas un nodoms par šo situāciju informēt sabiedrību, jo skaidrība šajā jautājumā atbilst sabiedrības interesēm saņemt patiesu informāciju par tās dzīvi ietekmējošiem lēmumiem, procesiem, notikumiem. Tāpēc tiek veidots Raidījums ar nosaukumu “Nīderlandes toksiskie tērauda izdedži: kādēļ tos daudzumā ieved un izmanto Latvijā?”. Ja Raidījuma nosaukums būtu “Nīderlandes tērauda izdedži: kādēļ tos daudzumā ieved un izmanto Latvijā?”, tad tā tēma un saturs būtu citāds, un tas vairāk līdzinātos iepriekšminētajai portāla “DB.lv” publikācijai. Citiem vārdiem sakot, par izdedžiem var rakstīt dažādos aspektos, bet Žurnālistes izvēlētais aspekts bija par to iespējamo ietekmi uz vidi un cilvēku veselību. Šādā kontekstā apzīmējuma “toksisks” lietojums iegūst pamatojumu kā apzināta uzmanības vēršana uz vides un veselības ietekmes jautājumu. Protams, par izdedžiem var rakstīt arī citos aspektos, piemēram, par to izmantošanas ieguvumiem ceļu būvē un Latvijas tautsaimniecībā kopumā. Tad apzīmējuma “toksisks” lietojums zaudētu savu jēgu.

Nevar noliegt, ka šāda apzīmējuma akcentēšana var radīt arī aizdomas par sensacionalizēšanas centieniem – kā manipulatīvu auditorijas uzmanības saasināšanu un iespējamo problēmu pārspīlēšanu, tomēr Raidījuma un Raksta saturā ombuds nerada pietiekamu pierādījumu apjomu aizdomām žurnālistes iespējamajam negodprātīgumam, jo satura veidošanā ir izmantoti daudzveidīgi, savstarpēji nesaistīti avoti, t.sk. dodot iespēju savu pozīciju skaidrot arī Sabiedrības pārstāvjiem.

2) par būvizstrādājuma pamatā esošā materiāla (sārņi) pielīdzināšanu atkritumiem;

Par vārdu un terminu semantiskajām sakarībām ombuds sniedza izvērstu skaidrojumu šī atzinuma trešajā daļā, norādot, ka *izdedžiem* kā metalurģiskās ražošanas *blakusproduktam* piemīt liels potenciāls kļūt par *atkritumiem*. LSM Atbildē Iesniedzējam ir sniegts detalizēts un avotos balstīts pamatojums iespējai izdedžus apzīmēt kā *atkritumus*. Sprotoma ir Sabiedrības interese nesaukt *blakusproduktu* par *atkritumiem*, jo tam ir noteiktas konsekvences attiecībā uz produkta ieviešanu, uzglabāšanu un lietošanu. Kā jau iepriekš tika minēts, ombuds nerada apstiprinājumu

pieņemumam, ka Sabiedrībai būtu nodoms importēt un lietot izdedžus kā *atkritumus*, bet gan vienīgi un tikai kā *būvizstrādājumu*. Domājams, ka noskaidrot varbūtējo izdedžu kā atkritumu ieviešanas un uzglabāšanas nodomu arī varēja būt viens no žurnālistiskās izpētes uzdevumiem, kurš ombuda vērtējumā nav apstiprinājies, jo nepārprotami Sabiedrības nodoms ir importēt *blakusproduktu*, lai to izmantotu kā *būvizstrādājumu*, nevis pārvērst Latviju par toksisku atkritumu glabātuvi.

Jebkurā gadījumā izdedžu klasifikācija ir to rašanās vietas – Nīderlandes atbildīgo iestāžu kompetencē. Ja Nīderlandē izdedži tiks atzīti par *atkritumiem*, tos Latvijā varēs ievest vienīgi kā *atkritumus*.

3) par izdedžu iespējamo ietekmi uz cilvēku un dzīvnieku veselību Nīderlandē;

Raidījuma un Raksta ievadā izklāstītie notikumu apraksti Nīderlandē ir veltīti situācijām, kas liecina par izdedžu nepareizu uzglabāšanu un nepareizu lietošanu. Tas, ka Nīderlandē iedzīvotājiem pastāv bažas par izdedžu putekļu negatīvo ietekmi uz viņu un dzīvnieku veselību ir uzskatāms par faktu. Tas, ka veselības problēmu cēlonis ir izdedži, ir pieņemums, kas balstās Nīderlandes Nacionālā sabiedrības veselības un vides institūta pētījumā, kuru Žurnāliste un Sabiedrības pārstāvji apsprieda intervijas laikā. Tam, ka šīm bažām ir pamats, papildu pierādījums ir 2025. gada 19. septembrī publicētajā Žurnālistes Rakstā “Nīderlandes tērauda izdedži: Latvija dažos gados importējusi gandrīz pusmiljonu tonnu” sniegtā informācija, *ka 23. jūlijā* [Nīderlandes Infrastruktūras un ūdens resursu apsaimniekošanas ministrija] *ieviesa pagaidu ārkārtas aizliegumu, kas būs spēkā gadu. Tā laikā atbildīgās iestādes centīsies vairāk izziņāt pašreizējo situāciju, labāk garantēt cilvēku un vides drošību un veikt pētījumus, kā tērauda izdedžus droši izmantot.*

Ombuds var piekrist, ka emocionālais stāstījums par situācijām Nīderlandē var veicināt *nepamatotu satraukumu un negatīvu attieksmi*, taču ne pret *būvizstrādājumu*, kā to traktē Iesniedzējs, bet gan pret *atkritumiem*. Ņemot vērā atzinuma iepriekšējā punktā izteikto pārliecību, ka Sabiedrība neplāno ievest izdedžus kā atkritumus, Latvijas iedzīvotāju satraukumu var kļūdēt skaidra un nepārprotama Sabiedrības sniegtā informācija par izdedžu kā būvizstrādājuma izmantošanas veidu.

4) par termina *būvizstrādājums* likšanu pēdīnās Rakstā;

Kā jau tika norādīts atzinuma trešajā daļā, termins *būvizstrādājums* Raidījumā un Rakstā ir ticis lietots divas reizes, un abas, citējot intervēto personu teikto. Vienā no šīm reizēm vārds ir ielikts pēdīnās. Ir jāņem vērā, ka latviešu valodā vārdi tiek likti pēdīnās ne tikai gadījumos, kad ar to vēlas

izteikt kādu vārdu *netiešā nozīmē*, lai paustu distancētu vai pat ironisku attieksmi. Pēdiņās vārdu var likt arī gadījumos, kad tas tiek lietots *tiešā (attēlojošā) nozīmē* – a) citējot, b) vārdam kļūstot par runas priekšmetu, c) īpašvārdu attēlojumā, d) ja vēlas izcelt vārdu vai vārdu savienojumu, piemēram, jaunu vārdu ieviešanas gadījumos. Ņemot vērā, ka pēdiņas ir lietotas citētā tekstā – *Ministru kabineta noteikumi attiecas tikai uz augsni un grunti, nevis izdedžiem, kam ir piešķirts "būvizstrādājuma" statuss* – ombuds saskata divpusējās pieturzīmes lietojumā centienus fiksēt jaunu apzīmējumu iepriekšējam runas priekšmetam, ar kuru intervētā persona akcentē to konkrēto aspektu, kādā tā vēlas runāt par sarunas priekšmetu – izdedžiem.

5) par būvizstrādājuma ķīmiskā sastāva ietekmes uz vidi maldinošu interpretāciju;

Ombuda vērtējumā Žurnālistes atsauce uz Ministru kabineta noteikumiem, kas nosaka augsnes un grunts piesārņojuma normas, nav uzskatāma par maldināšanu, bet gan ir semantiskās dualitātes rezultāts, kādā par izdedžiem runā Žurnāliste, un kā par tiem vēlas runāt Sabiedrība. Nenoliedzami, *būvizstrādājumiem* ir cits tiesiskais regulējums, taču Žurnālistes satraukums ir par to, ka nepareizas izdedžu uzglabāšanas vai lietošanas gadījumā ir iespējams vides kaitējums augsnei un gruntij, kā uz to ir norādīts LSM Atbildē Iesniedzējam.

6) par Raidījumā un Rakstā noklusētiem izdedžu izmantošanas Rietumeiropā faktiem un noklusēto Sabiedrības skaidrojumu par pareiza izdedžu lietojuma iespējām nodrošināt videi drošu risinājumu.

Ombuds nevar piekrist Iesniedzēja apgalvojumam, ka Raidījumā tiek noklusēti fakti par izdedžu izmantošanu Rietumeiropā, jo Raidījuma konkrētais iemesls ir saņemtā informācija par nepareizas izdedžu uzglabāšanas un izmantošanas radīto kaitējumu videi un cilvēku veselībai Nīderlandē. Līdz ar to no Raidījuma var secināt, ka vismaz Nīderlandē izdedži tiek izmantoti, taču attieksme pret to izmantošanu nav viennozīmīgi pozitīva, par ko liecina Raidījumā sniegtā informācija par Hāgas pilsētas aizliegumu izdedžu izmantošanai.

Tas, kāpēc Raidījumā netiek sniegti pozitīvie piemēri par izdedžu izmantošanu, piemēram, Vācijā, un tas, kāpēc raidījumā *netiek atspoguļots Sabiedrības sniegtais skaidrojums, ka, pareizi izmantojot Būvizstrādājumu, iespējams nodrošināt videi un cilvēkam drošu risinājumu ar būtisku izmaksu ietaupījumu valsts un pašvaldību budžetam, kas ir īpaši nozīmīgi pašreizējos apstākļos*, ir skaidrojams ar Raidījuma veidotāju izvēlēto tēmu – izdedžu importu un izmantošanu Latvijā, un ar to saistītajiem riskiem attiecībā uz apkārtējo vidi un cilvēku veselību – kā tas jau ir norādīts LSM Atbildē Iesniedzējam.

7) par anonīmo aptauju;

Atbildot uz Iesniedzēja iebildumu, ka Raidījumā nav atšifrēta informācija, kurus būvniecības uzņēmumus Žurnāliste ir aptaujājusi, un tādējādi *aptauja veikta anonīmi*, jāsecina, ka ar “anonīmu aptauju” parasti tiek saprasta aptauja, kurā respondenti netiek identificēti (to identitāte aptaujas veicējam neklūst zināma). Šajā gadījumā runa nav par “anonīmu aptauju”, bet gan par “anonimizētiem aptaujas rezultātiem”, proti, Žurnāliste var identificēt tās personas, kas sniedza atbildes aptaujā, bet šī informācija Raidījumā nav publiskota. Saskaņā ar Redakcionālo vadlīniju 2.2. punktu *Žurnālistam ir tiesības neatklāt informācijas avotu, ja tam ir pamatots iemesls vai avots to ir pieprasījis. Informācijas avota atklāšanu var pieprasīt tikai tiesa.*

Vienlaicīgi ir jāņem vērā tas, ka šādas anonimizētas aptaujas rezultātu izmantošana žurnālistiskā tekstā var radīt noteiktas uzticēšanās problēmas, jo auditorijai nav iespējams verificēt pašu aptaujas faktu un konfrontēt tās dalībniekus ar viņu sniegtajām atbildēm.

8) par anonīmu avotu izmantošanu un apgalvojumu par *pelēko biznesu*;

Līdzīgi atzinuma iepriekšējā punktā izklāstītajam, arī šajā gadījumā runa ir nevis par “anonīmiem informācijas avotiem”, bet gan par “anonimizētiem informācijas avotiem”, konkrētāk, Žurnāliste informāciju nesaņēma no “anonīma avota”, kas nav atklājis savu identitāti, bet gan no “identificēta avota”, kura identitāte auditorijai netiek atklāta. Prasība izvairīties no anonīmu informācijas avotu izmantošanas tādējādi nav pārkāpta.

Jāpiekrīt, ka anonimizētā respondenta *Jāņa* lietotais apzīmējums *pelēkais bizness* ir neprecīzs un maldinošs, jo ar vārdu savienojumu *pelēkais bizness* parasti apzīmē tādu saimniecisko darbību, kas nav pilnīgi legāla, bet nav arī pilnīgi nelegāla, un atrodas tā sauktajā “pelēkajā zonā” jeb t.s. “ēnu ekonomika”, kuru raksturo galvenokārt izvairīšanās no nodokļu nomaksas, izmantojot likumu nepilnības, piemēram, veicot neuzskaitītus darījumus, maksājot algas “aploksnē” u. tml. Raidījums neatklāj nevienu pazīmi, kas ļauj izskanēt pieņēmumam, ka izdedžu importēšana būtu “pelēks bizness”. Žurnālistes uzdevums šāda apgalvojuma izskanēšanas brīdī no intervētās personas puses būtu uz to reaģēt, lai auditorija intervētās personas viedokli nesāktu uzskatīt par žurnālista viedokli.

9) par SIA “SCHWENK Latvija” viedokļa iekļaušanu Raidījumā.

Tas, ka uzņēmums SIA “SCHWENK Latvija” ir *tiešais Sabiedrības konkurents konkrētā tirgus segmentā* nenožīmē, ka šī uzņēmuma viedoklis nebūtu iekļaujams Raidījuma saturā. Ir situācijas, kad tieši konkurējošā puse spēj sniegt plašākā konteksta izpratnei nozīmīgu informāciju. Šajā gadījumā tie ir apsvērumi par to, kāpēc viens uzņēmums ar līdzīgu darbības profilu neizvēlas izdedžus kā vērtīgu būvizstrādājumu situācijā, kad to izvēlas cits. Šādos gadījumos, protams, ir kritiski jāizvērtē informācijas avota iespējamo motivāciju gūt labumu sev vai nodarīt kaitējumu

konkurentam. Ombuds nesaskata konkurējošā uzņēmuma pārstāvja teiktajā un rezervētajā attieksmē pret izdedžu izmantošanu centienus kaitēt Sabiedrībai. Ja gadījumā tieši konkurējošā uzņēmuma pārstāvis vērsa Žurnālistes uzmanību uz nepareizu izdedžu uzglabāšanu ostas terminālos, tad viņa motivācija bija informēt par iespējamiem vides kaitējumiem. Šādu kaitējumu savlaicīga novēršana ir arī Sabiedrības interesēs.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

vērš uzmanību:

[5] Sabiedrisko mediju ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot LSM Redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz sabiedriskā medija Redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt Iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

atzīst:

[6] Ombuds neatzīst LSM Redakcionālajās vadlīnijās izteikto LSM darbības profesionālo principu *Precizitāte* un *Objektivitāte* pārkāpumus Raidījuma nosaukumā un saturā, Raksta virsrakstā un saturā. Lai arī ombuds atzinuma secinājumu daļā vērsa uzmanību uz dažām neprecizitātēm Raidījuma un Raksta saturā, kas galvenokārt skar tajos lietotos satura priekšmeta – *izdedžu* – apzīmējumus un raksturojumus, tas nav pietiekams pamats secināt, ka abas satura vienības nesniedz pārbaudītu un precīzu informāciju, apzināti maldina auditoriju, sagroza vai izdomā faktus. Raidījuma un Raksta saturs balstās faktos, sniedz informāciju, kas palīdz izprast plašāko kontekstu, tiek izteikti konkrētajam tematam būtiskie argumenti un viedokļi.

Žurnālistes un Iesniedzēja vērtējumi abām satura vienībām atšķiras, jo katra no pusēm uz vienu un to pašu notikumu raugās no atšķirīgiem skatu punktiem. Ja Iesniedzēja galvenā interese ir informēt sabiedrību par tām iespējām, ko Latvijas tautsaimniecībai sniedz izdedžu kā *būvizstrādājumu* lietojums, piemēram, ceļu būvē, tad Žurnālistes galvenā interese ir par izdedžu kā metalurģiskās ražošanas *blakusproduktu* radītajiem riskiem videi un cilvēku veselībai situācijās, kad tie tiek nepareizi uzglabāti vai lietoti. Šāda auditorijas uzmanības sašaurināšana tikai uz izdedžu uzglabāšanas un lietošanas riskiem, var radīt iespaidu par vienpusēju un tendenciozu informācijas pasniegšanu, taču tieši potenciālie vides un cilvēku veselības apdraudējuma riski ir abu satura

vienību tēma, to veidošanas motīvs. Līdz ar to šīs tēmas izklāsts ir vērtējams kā objektīvs, tajā netiek pārstāvētas nekādas citas intereses kā vienīgi sabiedrības intereses zināt patiesību par notikumiem, kas tiem varētu būt svarīgi un interesanti.

[7] Ombuds neatzīst, ka Raidījuma un Raksta sagatavošanā būtu pārkāptas LSM Redakcionālajās vadlīnijās noteiktās prasības darbam ar informācijas avotiem. Satura veidošanā nav izmantoti anonīmi informācijas avoti, informācijas sniedzēji ir tikuši anonimizēti, kas saskan ar žurnālistu tiesībām neatklāt informācijas avotus, ja avots to ir pieprasījis.

[8] Ombuds neatzīst Raidījuma un Raksta saturā un abu satura vienību sagatavošanas procesā LSM redakcionālo vērtību *Vārda brīvība, Neatkarība, Patiesums, Godprātība un atklātība, Atbildīgums* pārkāpumus. Žurnāliste nav pakļāvusies ietekmei, kas varētu ierobežot brīvu informācijas apmaiņu vai traucēt atklātas debates par sabiedrībai nozīmīgu jautājumu, abu satura vienību sagatavošanā Žurnāliste ir rīkojusies redakcionāli neatkarīgi un nav pakļāvusies ekonomisko aprindu, grupu vai atsevišķu personu interesēm, ietekmei un mēģinājumiem iejaukties tās darbā. Žurnālistes mērķis ir bijis patiesības atklāšana, viņa ir rīkojusies atklāti un godprātīgi, uzņemoties atbildību par radīto saturu, reaģējot uz pamatotu kritiku, atzīstot savas kļūdas un labojot tās, veicot atbilstošas izmaiņas Raksta tekstā.

Ombuds nerada apstiprinājumu Iesniegumā izteiktajam pieņemumam, ka *būvizstrādājuma būtiski zemāka cena salīdzinājumā ar pašlaik Latvijā izmantotiem līdzīgiem materiāliem, piemēram, granītu vai dolomītu, kā arī tā augstākas tehniskās īpašības, ir bijusi par pamatu jautājuma nonāksanai mediju dienaskārtībā*. Kā vairākkārtēji ir norādīts atzinuma secinājumu daļā, Raidījuma un Raksta tapšanas motīvs ir saskatāms vēlmē noskaidrot, vai izdedžu uzglabāšana un izmantošana nerada apdraudējumu apkārtējai videi un cilvēku veselībai.

[9] Ombuds neatzīst, ka Raidījuma veidošana un Raksta publicēšana pārkāptu LSM misiju strādāt Latvijas sabiedrības interesēs saņemt patiesu informāciju par tās dzīvi ietekmējošiem lēmumiem, procesiem un notikumiem, uzraudzīt ekonomisko varu, dzīvot drošā vidē. Secīgi ombuds neatzīst arī LSM Rīcības un ētikas kodeksā noteikto LSM darbības pamatprincipu pārkāpumu Raidījuma un Raksta sagatavošanas procesā, kā arī abu satura vienību saturā.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(paraksts)*

Edmunds Apsalons

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU